

Arbeids - og bedriftsvandring i det nye Europa - et foreløpig overblikk

Innledning Fafo Østforum
Jon Erik Dølvik, 30. september 2004

Utvidet marked for arbeidskraft, tjenester og lokalisering endrer vilkårene for bedriftenes strategiske tilpasning

Nye arbeidskraftsstrategiske valg for bedriftene:

- Ansette arbeidskraft fra øst – med norsk lønn?
- Leie inn arbeidskraft fra øst – med baltisk eller norsk lønn?
- Hyre underentreprenører fra øst – med baltisk eller norsk lønn?
- Hyre enmannsfirmaer fra øst /kontraktører – med fri prisfastsettelse?
- Etablere datterselskap i øst – med lokalt skatte - og kostnadsnivå?
-> reorganisering av produksjonskjeder - betjene hjemmemarkedet fra Baltikum?

Økt toveistrafikk & svingdørs-migrasjon av arbeidskraft og bedrifter? Hva styrer bedriftenes valg?

900 Statoil-ansatte mangler tariffavtaler

Norsk suksess

Norske selskaper som har etablert seg i Polen, Estland, Latvia, Litauen og Tsjekkia, er stålende

Holder seg unna Øst-Europa

I forbindelse til flere av sine største kontrakter, har Veidekke i Polen etter å ha etablert seg i Øst-Europa. Nå prøver de å etablere seg i Polen etter å ha etablert seg i Øst-Europa. Nå prøver de å etablere seg i Polen etter å ha etablert seg i Øst-Europa.

PETER HANSEN: Veidekke har etablert seg i Øst-Europa. Nå prøver de å etablere seg i Polen etter å ha etablert seg i Øst-Europa.

Dumpet Norge, fant gullgruve i Baltikum

Baltikum lokker norsk industri

Advarer mot å flytte

De to store norske selskaper, Sveinbjørn og Landstinget (LST), røver et stort ut av norsk industri og arbeidsplasser. De to store norske selskaper, Sveinbjørn og Landstinget (LST), røver et stort ut av norsk industri og arbeidsplasser.

ALVANNEN MILLARD: Rør Fabrik og Lørdi Cell er de største fabrikkene i Estland

Nest størst i Estland

Økende utgående norske direkteinvesteringer – sterk vekst i nye medlemsland 1998-2001

- Motor for vekst i mottakerlandene – ‘catching up’ eller ‘nykolonial’ lavkostsone?
- Tilskudd eller drenering av norsk virksomhet – vinn-vinn eller nullsum-spill?
- Kompetanseoverføring og læring – brain-drain eller brain-gain?
- Flukt fra eller eksport av nordisk modell – test på ‘bedriftenes samfunnsansvar’?
- Konsekvenser for arbeidsvilkår, ledelse - og samarbeidsforhold, lønnsdannelse og kollektiv organisering?

-> Suksesskriterier for vellykkete ute-etableringer?

-> ‘Regimeshopping’ eller institusjonsbygging?

-> Hva kan partene i arbeidslivet bidra med?

Før 1.mai 2004:

Bekymring for økt arbeidsinnvandring, sosial dumping og velferdsturisme utløser strid om overgangsordninger

- Sverige – ingen overgangsordning (som Irland og UK)
- Finland og Island – restriktive ordninger, 'behovsvurdering'
- Danmark og Norge – krav til oppholdstillatelse, nasjonalt lønnsnivå, heltid
 - ulike ordninger for godkjenning, kontroll & tiltak mot illegalt arbeid
- Uro for omgåelse via fiktiv tjenesteyting og 'arme og ben'-firma?

**Ulike nasjonale overgangsordninger påvirker migrasjonsmønstret?
Diskriminerende utestengning eller kontrollert åpning?**

**Realiserer
drømmen
med 55 kr
i timelønn**

Oppløst interke meninger

Frykter
arbeidsinnvandring 45 %
er negative

Vil ikke bruke billig arbeidskraft

**Få utlendinger i
byggebransjen**

NYHETER

**Vil bygge
framtida
i Norge**

Kommer ikke for å ta
jobbene fra nordmenn

Sluser dolakker til jobb i Norge

**Utlendinger vil
ikke til Norge**

Hva har skjedd, så langt...?

- Kort tidsrom og lite data
- Økt tilsig, men ingen flom av arbeidsvandrere til Norden – økning i Irland, England og Nederland
- Tilsynelatende store, overraskende nordiske forskjeller

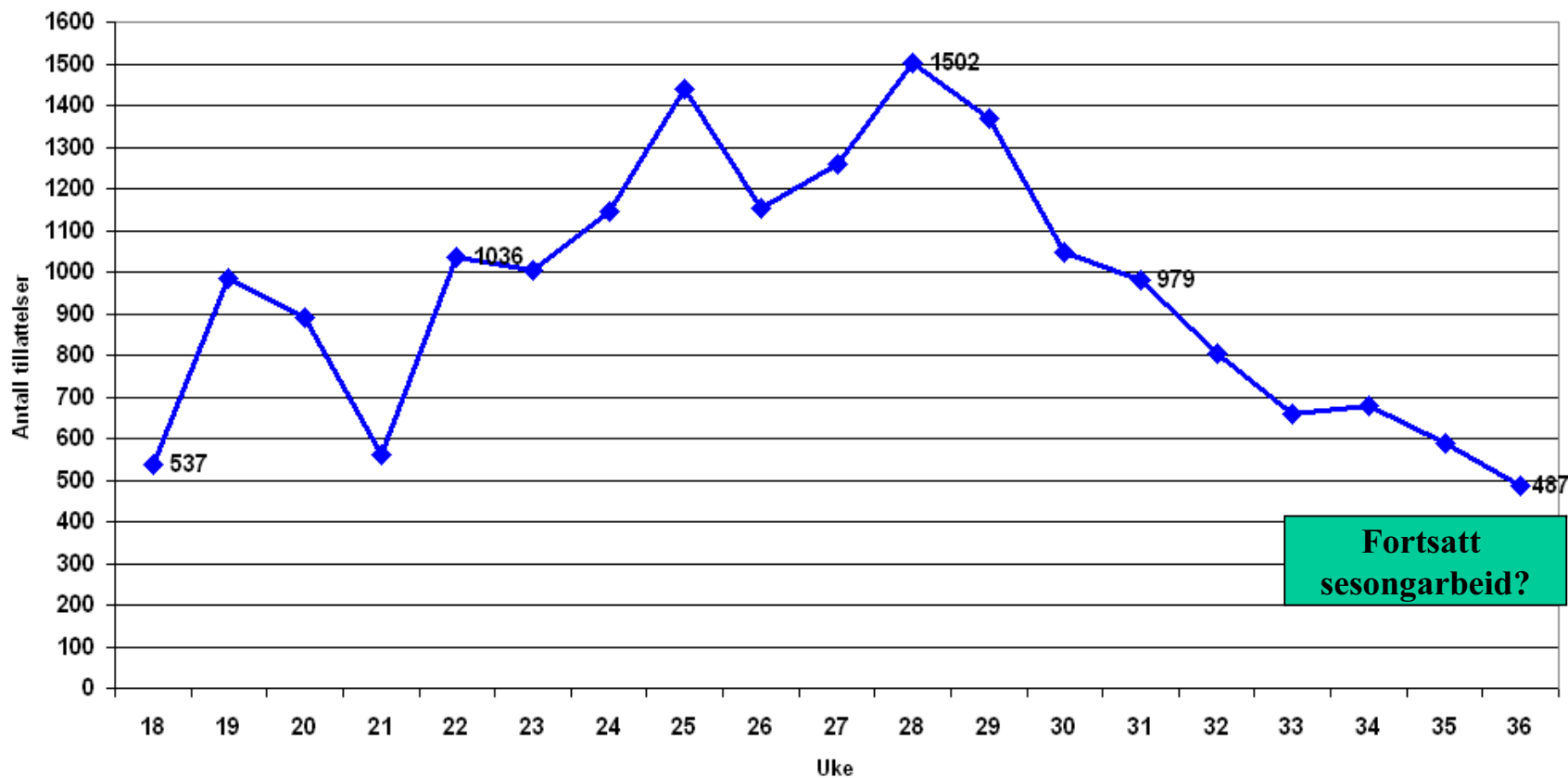
Individuell arbeidsvandring til Norden fra nye EØS-land 1. mai – 31. august 2004

ANTALL ARBEIDS/EØS-TILLATELSER:

- Norge: 17 626 - totalt 22 510, økning på ca. 6000 fra 2003
- Danmark: 2 558 - en viss økning
- Sverige: 2 016 (ekskl. sesongarbeid) – en viss økning
- Finland: 1 066 (ekskl. sesongarbeid) – nedgang
- Island: 150 (1.august)

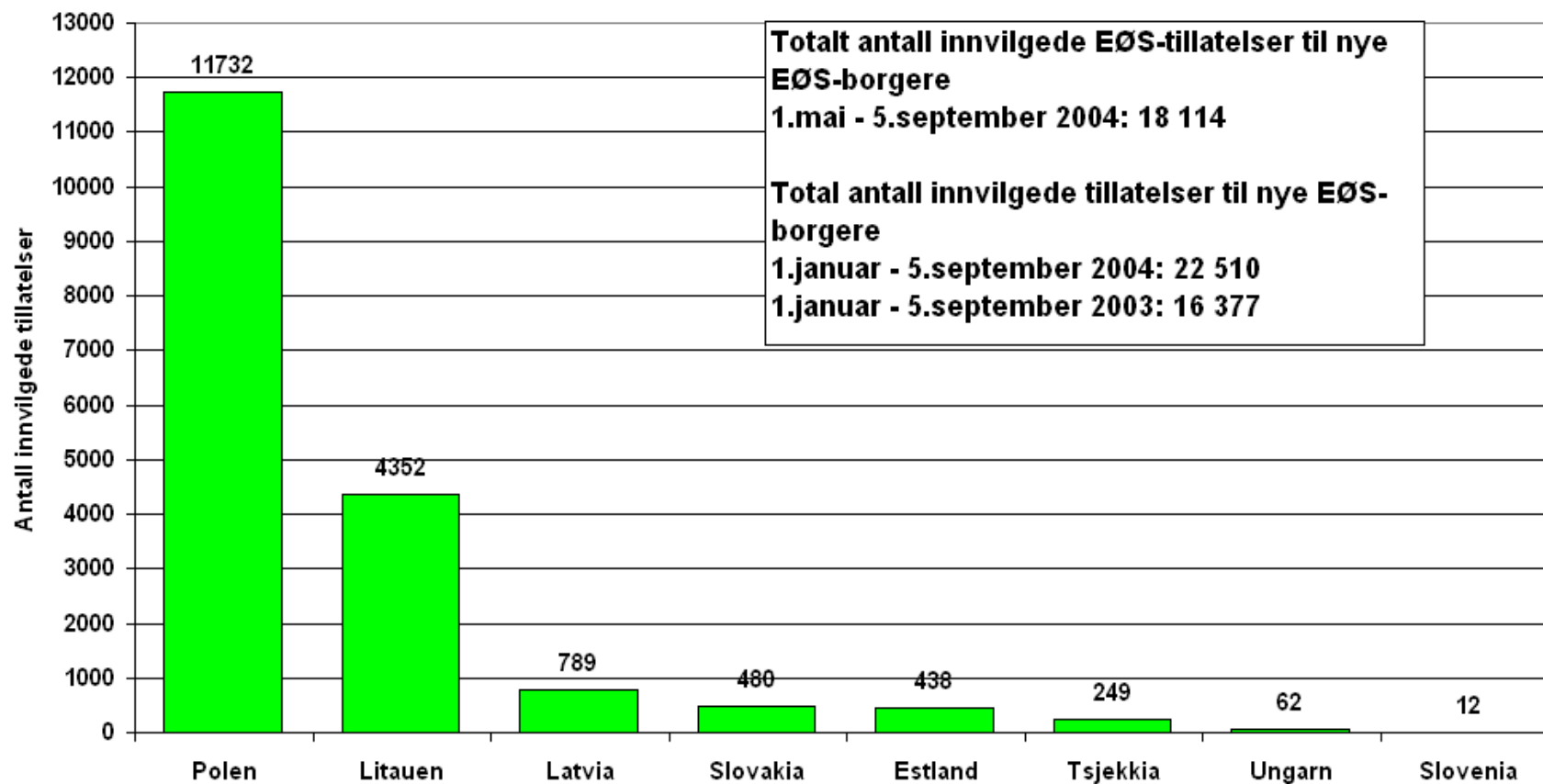
Tillatelser til nye EØS-borgere 1.mai -5.september

Antall EØS-tillatelser til nye EØS-borgere 1.mai-5.september 2004. (Kilde: UDI)

Tillatelser 1.mai-5.september etter land

Innvilgede tillatelser 1.mai-5.september, 2004, etter land. Kilde: UDI

Individuell arbeidsvandring

- 33 prosent flere arbeidsvandrere fra øst til Norge, sammenlignet med samme periode i 2003 (1. januar-5 september) (16 377 vs 22 510)
- Den **typiske arbeidsvandreren** er så langt **sesongarbeider fra Polen**
- Tegn til en viss økning i andre bransjer i Norge, særlig bygg & anlegg
- Ukjent antall jobbsøkere (som utfører forefallende arbeid??)

Mye eller lite – og hvorfor så store forskjeller i Norden?

- Hva gjør sesongarbeiderne – 22 500 – når sesongen er over?
- Større registreringsetterslep pga ulike regler i Danmark og Sverige?
 - jfr striktere godkjenningssordning i DK? 3 månedersregelen i Sverige?
- Overgangsordningene fungerer etter hensikten (?) – men kan ikke forklare variasjonene mellom Sverige, Danmark og Norge
- Vil de nordiske forskjellene opprettholdes – og hva skjer når overgangsordningene oppheves ?

Fri bevegelse av tjenester og utstasjonering av arbeidstakere

- Underentreprenører og leiefirma kan ta med egne ansatte som under visse vilkår kan være lønnet og skattet etter hjemlandets satser
 - Sterkt incentiv til å kamuflere reelle ansettelsesforhold som 'entrepriser'
- **Ulike nordiske strategier (jf EUs utstasjoneringsdirektiv):**
 - Finland & Island – allmenngjøring og offentlig tilsyn
 - Sverige og Danmark – avtale-regulering gjennom faglig aksjon/boikott
 - Norge – omstridt, NHO toer sine hender, LO har krevd allmenngjøring - ny registreringsordning, ILO-konvensjon 24, skatteinnberetning, ID-kort
 - NOPEF har brukt boikott virkningsfullt i Nordsjøen
 - Enkeltsselskap innfører minstelønnsordning, eks. Statens vegvesen

Krevende overvåknings – og håndhevingsoppgaver – kan bli vanskeligere med EUs forslag til tjenstedirektiv?

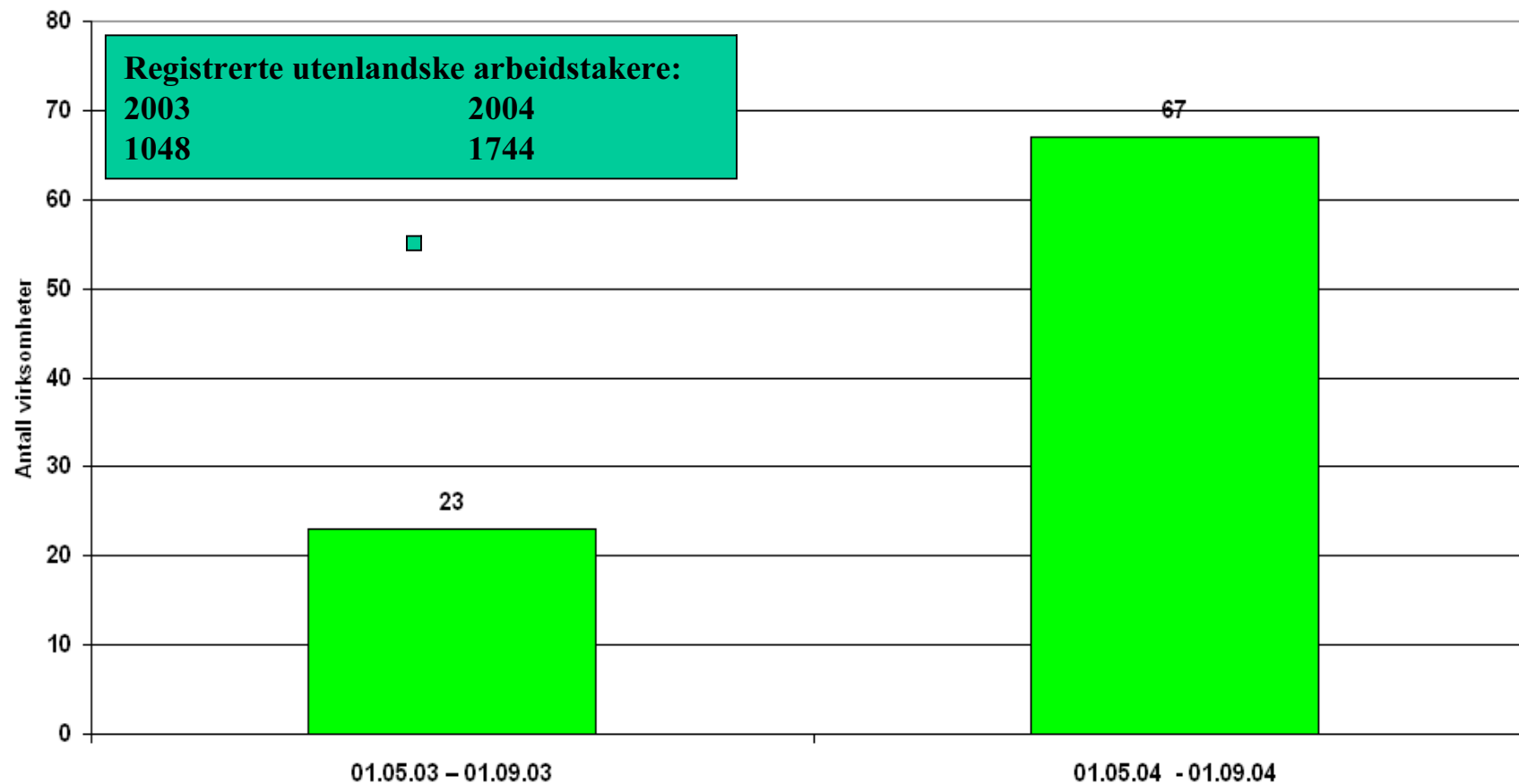
Tjenestemobilitet – hva har skjedd?

- Ukjent omfang – ikke pålitelig offentlig statistikk, men indikasjoner på økning i alle de nordiske landene
- Medieoppslag og anekdoter om sosial dumping og konkurransevridning
- Fiktive selskapskonstruksjoner – gråsoneproblematikk;
 - > juridisk grenseoppgang ansettelse og tjenesteyting?
 - > NUFs – norske utenlandsselskap
- Strategisk omgåelse av vilkårene for arbeidstillatelse?

Tesen om at de største utfordringene for det norske arbeidslivsregimet kommer i tjenestemarkedet synes å holde stikk

Utenlandske virksomheter fra de nye EØS-landene registrert hos SFU 2003 og 2004 (Offshore, bygg –og anlegg)

Antall registrerte utenlandske virksomheter med oppdrag i Norge, mai-august 2003 og 2004
(Kilde: SFU)

Spenning om utviklingen framover:

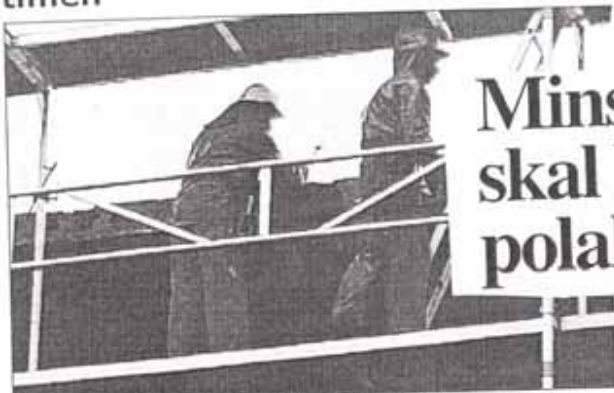
- Utvikling i bedriftenes arbeidskraftsstrategier? Ny fleksibilitetskilde?
- Norske etableringer – motiver, erfaringer, konsekvenser, vilkår for suksess?
- Individuelle vandringer - 'åpningsbølge' eller nettverksdrevet læring?
 - Sesongarbeid – inngangsport for mer langvarig arbeidsmigrasjon?
 - Motiver, rekrutteringsveier, mellomledd og personalbyråers rolle?
 - Synliggjøring av tidligere grå-marked – eller økende 'forefallende arbeid'?
- Foreløpig slående mangel på statistikk, data og kunnskap om
 - Bransjespesifikke effekter
 - Sysselsetting, lønns- og arbeidsvilkår
 - Tjenestemobilitet og utstasjonering
- Hva skjer i tjenestemarkedet, hvordan skal det reguleres og håndheves, og hva betyr det for maktforholdene og partsrelasjonene i arbeidslivet?

Vurderer krav om nasjonal minstelønn

- Konkurransen er ikke lett under slike forhold

Sist oppdatert 25. september 2014

Polske arbeidere får 27 kroner timen

Minstelønn skal hindre polakk-rush

Polske forskalingsarbeidere på Førde sentralsjukehus. (Foto: Heidi Lise Bakke, NTB)

Polske forskalingsarbeidere som deltar i byggearbeid på Førde Sentralsjukehus får berre 27 kroner i timen. Oddbjørn Aalen i Fellesforbundet meiner dette er sosial dumping.

Vil rydde opp i svart vasking

Arbeidsmyndigheten ønsker arbeidsgivere og myndighetene med på å rydde opp i svart vasking. - I dag er det for lett for klyngete, sier arbeidslederen.

Dagvald, Inger. Dags, Nord A. Arbeidsmyndigheten

Mer svart. Arbeidsmyndigheten 2. mars

NHO-strid om poakklønn

Jenger: Det er spild innad i NHO om tiltak mot sosial dumping som følger av EU's utvidelse. Servicebedriftene vil ha tarifflønn - andre strider imot

Aftenposten 25. september 2014

Polske arbeidere på slavekontrakt

STAVANGER, 22. februar 2014

Frykter press på norsk lønn

Skrubber løs på useriøse renholdere

Arbeidsmyndigheten vil rydde opp i svart vasking

Vil sikre polakker tarifflønn

Polakkerne vil sikres tarifflønn som de andre arbeidstakerne i Norge. Det betyr at de vil få samme lønnsforhold som de andre arbeidstakerne i Norge. Dette er et viktig skritt for å sikre at alle arbeidstakere får samme rettigheter og lønnsforhold.

Advare mot «apartheid»

Mot et grenseløst europeisk marked for arbeid og tjenester - EØS som 'laboratorium for globalisering på ett kontinent'?

Regime-shopping som utfordring for nasjonale reguleringsystem

- Ytre liberalisering -> forvitring eller skjerping av spillereglene i arbeidslivet?
- Økt sprik mellom individuelle og kollektive interesser – særlig på arbeidsgiversiden?
- Normer for likhet og rettferdig konkurranse i 'flux' -> økt splid, forsvar av nasjonale interesser, og/eller gryende solidaritet og partssamarbeid over grensene?
- Økt behov for europeisk koordinering og kjøreregler?
- Bevisstgjøring og refleksjon om gamle institusjoners formål og begrunnelse -> besøkestid for nye ideer, forståelsesformer og innovativ handling?

EU/EØS-utvidelsen – et kontrollert sosial eksperiment?

- Unik mulighet til økt praktisk innsikt i mekanismene, drivkreftene og barrierene for sosial endring og økonomisk-politisk integrasjon, og
- Hvordan forløpet formes av bedriftene og aktørenes strategiske tilpasninger

Forutsetter nysgjerrighet, nye grep og vilje til erfarings - og kunnskapsutveksling mellom aktørene i arbeidslivet, myndighetene og forskningen